

ผลกระทบบของการละครเบรคชท์ที่มีต่อละครไทยร่วมสมัย:กรณีศึกษากลุ่มพระจันทร์เสี้ยว

นางสาว ปรีดิลักษณ์ กลิ่นช้าง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-17-0306-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE IMPACT OF BRECHT'S DRAMA ON THAI CONTEMPORARY THEATRE :
A CASE STUDY OF THE CRESCENT MOON GROUP

Miss Parilak Klinchang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Comparative Literature

Department of Comparative Literature

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2001

ISBN 974-17-0306-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ผลกระทบของการละครเบรคซ์ที่มีต่อละครไทยร่วมสมัย : กรณีศึกษา
กลุ่มพระจันทร์เสี้ยว
โดย นางสาว ปริลักษณ์ กลิ่นช้าง
สาขาวิชา วรรณคดีเปรียบเทียบ
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ปาริชาติ จีงวิวัฒนาภรณ์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....
.....คน บดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.กัลยา ดิงศม์ทิพย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาฏ เกกิงวิทย์)

.....
.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร)

.....
.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ปาริชาติ จีงวิวัฒนาภรณ์)

.....
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรสวรรค์ วัฒนางกูร)

ปรีลักษณ์ กลิ่นช้าง : ผลกระทบของการละครเบรคชท์ที่มีต่อละครไทยร่วมสมัย : กรณีศึกษา
กลุ่มพระจันทร์เสี้ยว (THE IMPACT OF BRECHT'S DRAMA ON THAI CONTEMPORARY
THEATRE : A CASE STUDY OF THE CRESCENT MOON GROUP)

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : อาจารย์ปาริชาติ จิ่งวิวัฒน์ภรณ์
291 หน้า ISBN 974-17-0306-6

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาผลกระทบของการละครเบรคชท์ที่มีต่อละครไทยร่วมสมัย
ซึ่งเกิดจากการรับอิทธิพลทางการละครของเบรคชท์เข้ามาในสังคมไทย ทั้งในลักษณะของการรับตัวบท
วรรณกรรมการละครเข้ามาจัดแสดงในสังคมไทยโดยตรงและโดยการนำแบบแผนหรือทฤษฎีทางการละครของ
เบรคชท์มาจัดแสดงในลักษณะของละครไทย ในกรณีนี้ผู้วิจัยใช้กลุ่มพระจันทร์เสี้ยวการละครเป็นกรณีศึกษา
หลัก

นอกจากนั้นยังได้มีการศึกษารวบรวมละครไทยที่นำมาจากวรรณกรรมการละครของเบรคชท์ทุกเรื่อง
นับตั้งแต่การจัดแสดงละครเบรคชท์ในสังคมไทยเป็นครั้งแรกในปีพุทธศักราช 2519 จนถึงครั้งล่าสุดในปี
พุทธศักราช 2543 ได้แก่ เรื่องนี้แหละโลก ซึ่งจัดแสดงในปี พุทธศักราช 2519 เรื่องคนดีที่เสฉวน ซึ่งจัดแสดง
ในปี พุทธศักราช 2522 เรื่องโอเปร่าจาก ซึ่งจัดแสดงในปี พุทธศักราช 2527 เรื่องกาลิเลโอ ซึ่งจัดแสดงในปี
พุทธศักราช 2528 เรื่องแม่ค้าสงคราม ซึ่งจัดแสดงในปี 2529 และเรื่อง คนเท่ากับคน(ไม่เท่ากับช้าง)ซึ่งจัดแสดง
ในปีพุทธศักราช 2538 และปีพุทธศักราช 2543 เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะของละครเบรคชท์ รวมทั้งศึกษาภาพ
รวมของการนำละครเบรคชท์มาจัดแสดงในสังคมไทย

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะเนื้อหาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมการเมืองไทยรวมทั้งการแสวงหา
และการทดลองละครแนวใหม่เพื่อจัดแสดงในสังคมไทยเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ละครเบรคชท์ซึ่งผลกระทบต่อ
ละครไทยร่วมสมัย ผลกระทบสำคัญคือการสร้างละครไทยแนวสังคมการเมืองและละครความคิดที่มีรูปแบบ
และแนวทางแปลกใหม่ไปจากละครสมัยใหม่แนวสมจริงที่มีอยู่โดยเนื้อหาของละครให้ความสำคัญกับการนำ
เสนอปัญหาทางสังคมการเมือง รูปแบบของละครมีลักษณะที่ไม่ให้ความสำคัญกับความสมจริงทางการละคร
ปรัชญาทางการละครมีลักษณะที่กระตุ้นให้คิดพิจารณามากกว่ากระตุ้นความรู้สึกคล้อยตามรวมทั้งกระตุ้นจิต
สำนึกทางสังคมโดยตรง โดยเฉพาะผลงานของกลุ่มพระจันทร์เสี้ยวการละคร แสดงให้เห็นผลกระทบของการ
ละครเบรคชท์ที่มีต่อการละครไทยร่วมสมัยใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะ"เรื่องฝรั่ง"และลักษณะ"เรื่องไทย"
ลักษณะ "เรื่องฝรั่ง" หมายถึงการนำวรรณกรรมการละครและทฤษฎีละครของเบรคชท์มาจัดแสดงในสังคมไทย
โดยตรง ด้วยการแปลและดัดแปลงให้เป็นละครเบรคชท์แบบไทยและมีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมไทย
ได้แก่ เรื่องนี้แหละโลก ส่วนลักษณะ "เรื่องไทย" หมายถึง การนำทฤษฎีละครแบบเอพิคของเบรคชท์มา
ประยุกต์ใช้ในละครไทยด้วยการสร้างวรรณกรรมการละครและละครไทยร่วมสมัยแนวใหม่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ
ตัวเป็นของตนเอง ได้แก่ เรื่อง คือผู้อั้วฉวน

ภาควิชา	วรรณคดีเปรียบเทียบ	ลายมือชื่อผู้พิมพ์.....
สาขาวิชา	วรรณคดีเปรียบเทียบ	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา	2544	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4180234922 : MAJOR COMPARATIVE LITERATURE

KEYWORD : BRECHT'S DRAMA / EPIC THEATRE / THAI CONTEMPORARY THEATRE

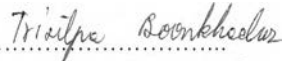
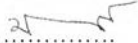
PARILAK KLINCHANG : THE IMPACT OF BRECHT'S DRAMA ON THAI CONTEMPORARY THEATRE: A CASE STUDY OF THE CRESENT MOON GROUP. THESIS ADVISOR : ASSIST. PROF. TRISILPA BOONKHACHORN. Ph. D., THESIS COADVISOR : MISS. PARICHAT JUNGWIWATTANAPORN, 291 pp. ISBN 974-17-0306-6

The purpose of this thesis is to study the impact of Brecht's drama on Thai contemporary theatre, which appears in the forms of direct adoption of Brecht's plays and application of his dramatic theory to Thai-style theatrical performance. The Crescent Moon Group is the case studied in this thesis.

To explore the unique characteristics of Brecht's drama and the overall view of the performance of his dramatic works in Thai society, all of Brecht's Thai-language adaptations performed in Thailand from 1976 to 2000 were studied. These are *Ni Lae Lok (Die Ausnahme und die Regel, 1976)*, *Khon Di Thi Sezuan (Der Gute Mensch Von Sezuan, 1979)*, *Opera Yachok (Dreigroschen Oper, 1985)*, *Galileo (Leben des Galilei, 1986)*, *Mae Kha Songkhram (Mutter Courage und ihre Kinder, 1987)*, *Khon Thao Kap Khon (Mai Thao Kap Chang) (Mann ist Mann, 1995 and 2000)*.

The study shows that the suitability of the content of the plays for Thai political and social contexts together with the search for and the experimentation with new-style drama for Thai society are the important factors that account for Brecht's dramatic influence on Thai contemporary theatre. A significant product of this influence is the creation of Thai socio-political plays with new patterns and styles different from those found in the already existing realistic drama. The impact of Brecht's drama can be seen particularly in two theatrical works of the Crescent Moon Group, which belong to two different types. The first one, *Ni Lae Lok (Die Ausnahme und Regel)* is a "western-content play" which shows direct adoption of Brecht's text and his dramatic theory for performance in Thai society. The play was a Thai-style translated version of Brecht's play, adapted to suit the Thai context. The second one, *Khu Phu Aphiwat (The Revolutionist)*, is a "Thai-content play," with unique characteristics created by the application of Brecht's epic drama theory to contemporary Thai theatre.

Department Comparative Literature
Field of study Comparative Literature
Academic year 2001

Student's signature.....
Advisor's signature.....
Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงโดยดีได้ด้วยความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์และกรุณาช่วยตรวจแก้เนื้อหาและภาษาอย่างละเอียด ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง นอกจากนี้ขอขอบพระคุณ อาจารย์ปาริชาติ จีงวิวัฒน์ภรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่กรุณาชี้แนะแนวทางและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ยิ่ง รวมทั้งขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. อนงค์นาฏ เกกิงวิทย์ ประธานการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาตรวจแก้ไขเนื้อหาที่บกพร่องและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์เพื่อทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นและขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. พรสวรรค์ วัฒนางกูร กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาตรวจแก้เนื้อหาอย่างละเอียดโดยเฉพาะการแปลภาษาเยอรมันเป็นภาษาไทย

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ดร. เจตนา นาควัชระที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้เกี่ยวกับวิชาวรรณคดีเยอรมันและเป็นแรงบันดาลใจสำคัญให้แก่ผู้วิจัยในการศึกษาด้านวรรณคดี นอกจากนี้ยังให้โอกาสผู้วิจัยในการเรียนรู้การทำงานเกี่ยวกับการวิจัยรวมทั้งคอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์เสมอมา

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

ขอบคุณรัฐบาลไทยที่สนับสนุนเรื่องทุนการศึกษาและขอบคุณคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยในการศึกษา รวมทั้งขอบคุณผู้ร่วมงานในแผนกวิชาภาษาเยอรมันทุกท่านที่ต้องทำงานหนักขึ้นในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยลาศึกษาต่อ

ขอกราบขอบคุณ คุณพ่อ คุณแม่ คุณยาย คุณน้า ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนการศึกษาของผู้วิจัยเป็นอย่างดีที่สุด ขอขอบคุณน้องสาว น้องชาย เพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ที่คอยให้กำลังใจและคอยช่วยเหลือในทุกกรณี

ขอบคุณวาสนา ที่เอื้อเฟื้อเรื่องหนังสือและตำราวิชาการเกี่ยวกับเบรคซท์ ขอขอบคุณกลุ่มพระจันทร์เสี้ยวการละครทุกคนที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณการละครและนักวิชาการไทยทุกคนที่กรุณาเสียสละเวลาให้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ขอขอบคุณพี่สุนิสา เลขาภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบที่ช่วยเหลือในทุก ๆ เรื่อง ขอขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ และน้อง ๆ ในภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบทุกคนที่ได้ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจเสมอมา ขอขอบคุณปุ้ม น้อง แจ๊ดในความช่วยเหลือ ขอขอบคุณอาจารย์ถนอมนวล หิรัญเทพที่ช่วยตรวจแก้บทคัดย่อภาษาอังกฤษให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีอีกหลายท่านที่ผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวอ้างถึงได้ครบถ้วนซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	๕
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
สารบัญ.....	๗
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	11
1.3 แนวเหตุผล ทฤษฎี หรือสมมติฐานของการวิจัย	11
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	12
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	13
1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย	15
1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	15
บทที่ 2 หลักการ พัฒนาการและเอกลักษณ์ทางละครของเบรคซท์ : การศึกษาเชิงทฤษฎี และอิทธิพลทางการละคร.....	17
2.1 กำเนิดละครเบรคซท์ในฐานะนวัตกรรมการละครตะวันตก : ผลสืบเนื่องจาก พัฒนาการของวงการละครสมัยใหม่.....	19
2.2 บทละครและพัฒนากลการละครเบรคซท์ : บริบททางสังคมและอิทธิพลจากแนวคิด และศิลปะอันส่งผลต่อการสร้างหลักการและเอกลักษณ์เฉพาะตัว.....	24
2.3 หลักการอันเป็นจุดมุ่งหมายและเอกลักษณ์ทางการละคร.....	32
2.3.1 การปฏิเสธรละครแบบสมจริงและภาพลวงที่สมจริง.....	33
2.3.2 การปฏิเสธรละครแบบอริสโตเติล.....	35
2.3.3 ละครสะท้อนสังคมและละครเพื่อความสำนึกทางสังคม : หลักการที่ว่า ด้วยการเปลี่ยนแปลง.....	39
2.3.4 ละครกระตุ้นพลังทางปัญญา.....	42
2.4 ข้อกำหนดทางทฤษฎีและเทคนิคละคร : หนทางไปสู่จุดมุ่งหมายทางการละคร.....	44
2.4.1 ข้อกำหนดทางทฤษฎีละครที่ว่าด้วย "ละครแบบเอพิค" และ "ละคร แบบวิภาษวิธี".....	46
2.4.2 ข้อกำหนดทางทฤษฎีละครที่ว่าด้วยเรื่อง "การทำให้แปลก" (Verfremdung).....	52
2.4.3 ข้อกำหนดทางทฤษฎีละครที่ว่าด้วยเรื่อง "การทำให้เป็นประวัติศาสตร์" (Historisieren).....	56

สารบัญ (ต่อ)

2.5 อิทธิพลของเบรคซท์ในฐานะการละครสมัยใหม่.....	60
บทที่ 3 ละครเบรคซท์ในสังคมไทย.....	62
3.1 การรับละครเบรคซท์สู่พัฒนาการละครไทยสมัยใหม่.....	63
3.2 ละครเบรคซท์ในฐานะ "เรื่องฝรั่ง" : การละครเบรคซท์สู่สังคมไทยผ่าน วรรณกรรมการละคร.....	74
3.2.1 เรื่องนี้แหละโลก : จาก <i>ข้อยกเว้นและกฎเกณฑ์</i> ของ เบรคซท์สู่ ละครไทย.....	80
3.2.2 เรื่องคนดีที่เสฉวน : จาก <i>คนดีแห่งเสฉวน</i> ของ เบรคซท์สู่ละครไทย.....	80
3.2.3 เรื่องโอเปร่าร้ายจาก : จาก <i>อุปรากรร้ายจาก</i> ของ เบรคซท์สู่ละครไทย.....	89
3.2.4 เรื่องกาลิเลโอ : จาก <i>ชีวิตของกาลิเลโอ</i> ของ เบรคซท์สู่ละครไทย.....	96
3.2.5 เรื่องแม่ค้าสงคราม : จาก <i>แม่คูราชกับลูกของเธอ</i> ของ เบรคซท์สู่ ละครไทย.....	104
3.2.6 เรื่องคนเท่ากับคน (ไม่เท่ากับช้าง) : จาก <i>คนคือคน</i> ของเบรคซท์ สู่ละครไทย.....	115
3.3 ความเป็นสากลของละครเบรคซท์กับการถ่ายทอดและการปรับใช้ในสังคมไทย.....	124
บทที่ 4 จากการละครของเบรคซท์สู่ผลงานของพระจันทร์เสี้ยวการละคร : การศึกษาผลกระทบ ทางการละคร.....	128
4.1 "พระจันทร์เสี้ยว" ในฐานะกลุ่มนักการละครร่วมสมัย : ประวัติ ผลงาน และแนวทาง การละคร.....	131
4.2 "พระจันทร์เสี้ยว" กับ "การละครของเบรคซท์" : หนทางของผู้มีส่วนริเริ่ม และสืบทอด.....	135
4.3 "นี้แหละโลก" : จากวรรณกรรมการละครของแบรทอลล์ เบรคซท์ สู่การแสดงใน สังคมไทย.....	141
4.3.1 ลักษณะเด่นและเนื้อหาของวรรณกรรมการละครของเบรคซท์ เรื่อง <i>ข้อยกเว้นและกฎเกณฑ์ (Die Ausnahme und die Regel)</i>	145
4.3.2 มูลเหตุและความเป็นมาของการนำวรรณกรรมเรื่อง <i>ข้อยกเว้นและกฎเกณฑ์</i> มาจัดแสดงในสังคมไทยภายใต้ชื่อ "นี้แหละโลก".....	158
4.3.3 ลักษณะการแปลจากเรื่อง <i>ข้อยกเว้นและกฎเกณฑ์</i> : จากวรรณศิลป์ของ เบรคซท์สู่การถอดความในบทภาษาไทย.....	164
4.3.4 ลักษณะการถ่ายทอดและการดัดแปลงบทละครมาจัดแสดง ในสังคมไทย.....	171
4.3.4.1 แนวคิดหลักและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดหลัก : ศึกษา	

สารบัญ (ต่อ)

เปรียบเทียบวรรณกรรมการละครเรื่อง <i>ช้อยกเว้นและกฎเกณฑ์</i> และการแสดงเรื่องนี้แหะโลก.....	175
4.3.4.2 จากตัวละครสู่ตัวแสดง การถ่ายทอดและการประยุกต์ ตัวละครในวรรณกรรมเยอรมันสู่ตัวแสดงในละครเวทีไทย.....	183
4.3.4.3 จาก และเหตุการณ์: การประยุกต์เนื้อหาสู่เหตุการณ์ร่วมสมัย ในสังคมไทย.....	142
4.3.4.4 เทคนิคการเล่าเรื่องและเทคนิคการแสดง: จากแบบละครของ เบรคซท์สู่การแสดงละครไทย (ศึกษาวิเคราะห์จากองค์ประกอบ ของละครเวที).....	196
4.3.4.5 หลักการละคร: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีของเรื่องนี้แหะโลก กับ หลักการของเบรคซท์.....	206
4.3.5 ปฏิกริยาของผู้ชมและผู้วิจารณ์.....	209
4.3.6 ผลกระทบของการนำวรรณกรรมการละครเรื่อง <i>ช้อยกเว้นและกฎเกณฑ์</i> มาจัดแสดงในสังคมไทย.....	212
4.4 "คือผู้อัฒนิ": จากแนวทางและทฤษฎีละครของเบรคซท์สู่บทละครและการแสดง ละครไทย.....	219
4.4.1 มุมเหตุและความเป็นมาของละครแบบเบรคซท์เรื่องคือผู้อัฒนิ.....	221
4.4.2 คือผู้อัฒนิ ในฐานะบทละครชีวิตประวัติ อิงประวัติศาสตร์ชาติไทย.....	227
4.4.3 จากบทละครสู่การแสดง: แนวทางและทฤษฎีละครเบรคซท์ กับการแสดงของกลุ่มพระจันทร์เสี้ยว.....	236
4.4.3.1 การประยุกต์ทฤษฎีละครของเบรคซท์มาใช้ในละครไทย.....	236
4.4.3.1.1 ละครแบบเล่าเรื่องและละครแบบวิภาษวิธี.....	236
4.4.3.1.2 การทำให้แปลก.....	240
4.4.3.1.3 การทำให้เป็นประวัติศาสตร์.....	244
4.4.3.2 แนวทางละครตามแบบละครของเบรคซท์.....	245
4.4.3.2.1 ละครปฏิเสธความจริงและปฏิเสธ ภาพลวงที่สมจริง.....	245
4.4.3.2.2 ละครปฏิเสธอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตาม ตามแบบแผนของอริสโตเติล.....	246
4.4.3.2.3 ละครกระตุ้นจิตสำนึกทางสังคม.....	247
4.4.3.2.4 ละครกระตุ้นพลังทางปัญญา.....	247
4.4.4 ลักษณะผสมผสานในเรื่อง คือผู้อัฒนิ.....	250
4.4.4.1 การผสมผสานละครแบบ Documentary theatre.....	250

สารบัญ (ต่อ)

4.4.4.2 การผสมผสานวรรณกรรมต่างชาติและวรรณกรรมไทย.....	252
4.4.4.3 การผสมผสานการเล่นพื้นบ้านไทย.....	254
4.4.5 ปฏิกริยาของผู้ชมและผู้วิจารณ์.....	254
4.4.6 ผลกระทบของการนำทฤษฎีละครของเบรคชท์มานำเสนอ ในรูปวรรณกรรมและละครไทย.....	256
บทที่ 5 บทสรุป.....	269
รายการอ้างอิง.....	280
ภาคผนวก ก.....	286
ข.....	289
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	291